

**Dossiers
del Tercer
Sector**

núm. 13
octubre 2011

Exclusió social i desigualtats a Catalunya

En conveni amb:

1. Què entenem per exclusió social?

El concepte d'Exclusió Social té un interès especial a nivell semàntic, especialment si es compara amb un altre concepte que progressivament, ha substituït el de *marginalitat*. Diversos autors fan esment de fins a quin punt aquelles persones i col·lectius que s'ubicaven a la marginalitat –és a dir, en tant que subjectes fronterers al marge, al límit, a la zona de ningú i de tots –, aquestes comptaven, estaven presents a la societat encara que fos de manera difusa en relació a allò que s'espera, es demana i s'atorga als membres d'una societat.

En canvi, el concepte actual, Exclusió Social, evoca amb claredat aquells que no hi son –ja sigui per que suposadament han marxat, o per que se'ls hagi expulsat -. En tant que exclosos i excloses, són persones que es donen per desaparegudes. Com a tals, no se les suposa presents i per tant no s'espera que siguin visibles, i, molt menys, subjectes de drets i obligacions.

Aquesta interpretació està essent utilitzada, en alguns àmbits, per recolzar lògiques institucionals i marcs normatius que materialitzen una exclusió dels drets de ciutadania de les persones i col·lectius socialment excloses: una doble exclusió en que, la segona –la exclusió de la ciutadania- fa més difícil de superar la primera –la exclusió social-.

El concepte d'exclusió social, però, té també una significació més profunda. Basant-nos en l'excel·lent proposta que l'equip d'investigació de l'IGOP fa a 'Ciutadania i Inclusió Social. El Tercer Sector i les polítiques públiques d'acció social', podem dir que l'exclusió social son "(...) aquells processos de negació, d'expulsió o d'inaccessibilitat als recursos que són socialment valuosos en un determinat context socio-històric." Dit d'altra manera, "l'exclusió social és, en aquest sentit, allò que impedeix el ple desenvolupament de les persones des dels seus desitjos i capacitats. Desigualtats de tot tipus entren en joc en la definició de l'exclusió social i cada persona pot experimentar aquest procés de formes enormement diferents, encara que comparteixin unes condicions semblants. (...) quan ens apropem al fenomen de l'exclusió, parlem d'un concepte (...) que és complex i multidimensional, facilita la comprensió d'unes dinàmiques de desigualtat cada vegada menys dicotòmiques, més flexibles i més complexes que ja no es poden explicar en la seva globalitat emprant vells marcs teòrics." (pp. 22-23)

A partir d'aquesta excel·lent definició i contextualització de l'exclusió social avui, se'ns fa pertinent abordar tres conceptes: pobresa, desigualtat, complexitat.

Tot sovint, considerem pobresa i exclusió social com la mateixa cosa, sinònims, fets idèntics. No és així. És ben cert que hi ha molts punts en contacte, sovint punts de coexistència simultània, o portes d'entrada, un fenomen, envers l'altre.

A més, l'actual evolució de la exclusió social, està abocant a una quantitat ingent de persones que debuten en pobresa a itineraris que desemboquen en la exclusió social. Malgrat aquests evidents punts de contacte, coincidència sovint i també origen comú tant d'una circumstància com de l'altre la majoria de les vegades, no podem dissenyar models unidireccionals en els que abordar una circumstància per l'altra. Hi ha dos motius per no fer-ho. Un d'ells, l'error de donar per fet que actuant sobre la pobresa actuem sobre la exclusió, o a l'inrevés, doncs en no ser així, no podem fer un correcte abordatge de cada situació.

L'altre motiu rau en la focalització excessiva vigent avui en dia i basada en les lògiques del mercat, en solucions basades en la pal·liació o sortida de la pobresa econòmica de les persones afectades com a única via d'abordatge, tant de la exclusió, com de la pobresa.

Un altre dels conceptes a destacar és el de desigualtat. L'origen comú tant de la pobresa com de la exclusió social, al que fem referència abans, no es altre que les desigualtats. Aquest és el rovell de l'ou, que, no obstant, sovint queda com aquella tasca sempre pendent d'abordatge amb posterioritat a la cobertura de les necessitats de les persones i col·lectius exclosos. Sovint, les energies i recursos dedicats s'esgoten en la via de l'assistència directa. I per altra part, les pròpies lògiques, tant del mercat, com del Sistema social, activen els seus mecanismes de demora i desactivació del canvi, que és el que necessiten les desigualtats per deixar de ser-ho. L'altre concepte que cal tenir present, és el de la complexitat: complexitat en les causes de la exclusió social i complexitat en com aquestes es materialitzen sobre les persones.

En relació a les causes, hem de partir del fet que ens trobem en un moment de crisi total: no només crisi financera i dels mercats. També crisi a gran escala de confiança, valors i lideratge, que alimenta la crisi dels sistemes socials i dels models polítics, entre altres. Cada vegada hi ha més veus que parlen de repensar el model de societat, i gairebé ningú dissenteix de la idea que, un cop passi la crisi, res tornarà a ser com era. Ara bé, el com serà tot, és encara un gran

enigma. Aquesta inestabilitat present i desconeixement de les necessitats de futur està ajudant a fer més complexes les repercussions directes que la crisi té sobre la població en situació o risc d'exclusió social.

La materialització, doncs, no pot ser més que complexa: com ja sabem, en iniciar-se la crisi, partíem d'una situació de gran desequilibri en no haver-se aprofitat el moment de bonança econòmica per equilibrar la balança de la inversió en polítiques socials, que en relació al context europeu, va romandre en dèficit a Catalunya. Amb un sistema insuficient, dèbil i amb incoherències, la transversalitat de la crisi, que afecta sobre totes les esferes de la organització social i sobre el conjunt de la societat, ha propiciat complicacions afegides a les maneres en que aquestes s'han manifestat: la seva diversitat de formes i d'intensitats, és molt gran. Les desigualtats, assentades en una majoria d'àmbits (la educació, la salut, l'habitatge, la ocupació, els ingressos econòmics, els serveis socials, la formació, els drets polítics, entre d'altres), dibuixen un escenari plural, canviant i divers de situacions d'exclusió. A més, la complexitat es veu augmentada per un factor com és el de la velocitat. La velocitat dels canvis socials s'ha instal·lat també, en tant que part de la societat, en les dinàmiques de la exclusió social. El problemes canvien, s'amplien, es fan més complexos, gairebé d'un mes a un altre, al mateix ritme i de la mà de la societat.

És important, doncs, que sapiguem estructurar la comprensió i l'abordatge de l'exclusió social al voltant de les desigualtats per tal de no perdre de vista les causes quan ens centrem en l'abordatge dels efectes. I com a pauta per no oblidar que no és sinó en les dinàmiques que puguem engegar per generar canvi social que podrem acabar amb les desigualtats: És aquí on hem d'ancorar el cavall de batalla realment efectiu per atacar els efectes de la exclusió social.

2. Context actual de les situacions de vulnerabilitat i exclusió social a Catalunya

És difícil fer una fotografia del moment actual de la exclusió social a Catalunya: per un costat, tenim la velocitat dels canvis determinada per l'empitjorament de les condicions vinculades a la crisi, l'augment de la taxa de desocupació i de desocupació de llarga durada, així com l'acumulació de finalitzacions de prestacions, subsidis i altres drets socials. Aquesta velocitat està plantejant, de manera constant, tant nous escenaris com noves situacions en els escenaris existents.

Per altra part, la manca de dades globals, fiables i actuals, fa gairebé impossible l'anàlisi veraç i pro actiu de la situació. Aquesta és una situació abastament denunciada –la de manca de recollida sistematitzada de dades socials en temps reals, i la seva monitorització i anàlisi -, fins i tot per la Unió Europea, que s'afegeix a les veus que, a tort i a dret, reclamen aquesta necessitat mai satisfeta com condició sine qua non per articular respostes i polítiques eficients. Així doncs, l'anàlisi de situació que aquí presentem, tot i basat en algunes de les dades disponibles, no pretén tant el ser rigorós en els seus valors percentuals, com útil en tant que esborrany del context de la exclusió social, i dels grups o factors més vulnerables, a setembre de 2011.

A nivell d'estat espanyol, l'enquesta de Condicions de Vida de l'Institut Nacional d'Estadística (INE), de 2010, situa l'índex de pobresa relativa en un 20,8%, al voltant de 10.000.000 de persones. I l'índex d'atur a tot l'estat, està a setembre de 2011 aproximadament en un 21% de la població activa, essent l'atur juvenil dels 20 als 24 anys d'un 43% en relació al total de la població activa.

Entre les persones d'origen immigrat, la taxa d'atur se situa en el 32% una mica més de deu punts per sobre del conjunt de la població.

Més de 1.300.000 llars tenen, a tot l'estat, tots els membres de la família a l'atur.

Càritas destaca com a tendència de evolució més significativa a tot l'estat que de 2007 a 2010, doblés el nombre de sol·licituds d'ajut, en passar de 911.000 a 1.800.000 i, especialment, el fet que el 2010 unes 300.000 persones acudissin per primera vegada a aquesta institució. És a dir, un 16,5% del total de les seves atencions foren persones que debutaven amb una situació de exclusió o risc d'exclusió.

També constaten una cronificació i empitjorament de les situacions personals i familiars, destaquen l'augment de la desproporció entre ingressos i despeses que generen la necessitat

d'algun tipus de suport –especialment i en primer lloc despeses en necessitats que defineixen com a bàsiques –aliments, roba i sabates –, en segon lloc les que defineixen com d'habitatge – pagament de lloguer, hipoteca, subministres energètics de la llar – i finalment, suports a la medicació.

El perfil que destaca Càritas és, doncs, el d'aquest elevadíssim nombre de persones debutants en la situació de pobresa relativa, amb seriosos problemes per mantenir l'estàndard bàsic de vida, amb gran afectació sobre famílies i que pivota al voltant de la pèrdua d'ingressos degut a l'atur. Factors tots ells que en suma i permanència en el temps, porten sovint del risc d'exclusió a la exclusió social mateixa.

Aquesta institució destaca l'impagament en augment de rebuts de lloguer o préstec hipotecari, i el vincula a l'augment de desnonaments. Defineix aquests problemes, juntament amb la necessitat de feina, com els principals factors de nova pobresa i exclusió per la majoria de nous afectats.

Creu Roja informa que el 2010 va atendre a Catalunya respecte a 2009 un 18% més de persones afectades per la crisi, i un 29,8% més de persones en relació a algun programa d'intervenció social. Càritas, a la ciutat de Barcelona, va tenir un increment del 22,7% en les seves atencions pel mateix període. Si tenim en compte que la dada de Càritas és per la capital catalana, i la de Creu Roja abasta tot Catalunya, amb àmbit urbà i rural, podríem constatar augments que poden anar del 20% al 30% aproximadament segons el territori en el volum d'atencions a persones en situació de vulnerabilitat. Semblen constatar-se, doncs, augments percentuals molt elevats d'un any per l'altra, difícils de poder ser absorbits per la oferta de servei social. Absorció que serà encara més difícil cas que la tendència a l'augment segueixi a aquest ritme en els propers anys. Semblaria que puguem estar anant cap a una situació difícil de sostenir i a la que sigui cada cop més difícil donar resposta en un futur proper.

Seguint amb Creu Roja, a Catalunya, aquesta entitat diu que més de la meitat dels usuaris dels seus programes relacionats amb la crisi econòmica han rebut ajuts alimentaris i d'higiene, dada també en sintonia amb la de Càritas que situa les demandes d'alimentació, roba i sabates com les més nombroses.

Per altra part, es fa més evident dia a dia, que tornem a tenir a Catalunya una problema de dotació d'aliments. L'anunciada dificultat prevista pel 2012 i ja iniciada el 2011, de dotació d'estocs d'aliments provinents dels excedents alimentaris de la UE, pot fer més complex aquest problema i portar-nos en un futur a situacions de necessitat alimentàries vinculades a la fam o a desnutrició per alguns col·lectius –infants, persones grans, entre d'altres –.

L'atur a Catalunya, l'agost de 2011 estava en 570.869 persones, aproximadament un 18,1% de la població activa: dos punts per sota de la mitjana espanyola, però amb més del doble de persones a l'atur que en tancar el 2007 (265.789 persones), i aproximadament un 10% més de residents a Catalunya a l'atur que aquell any.

En aquest període, malgrat el ball de dades en funció de la ocupació estacional, que podria donar a peu a pensar que estació a estació hem anat remuntant ocupació al nostre país, el cert és que la tendència ha estat clara des de finals de 2007: augment continuat de l'atur que, de moment, no es frena. Les previsions sobre el creixement econòmic no albiren tampoc quan s'invertirà el procés.

Actualment, a Catalunya, i segons dades facilitades per la Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya, es manté en risc d'exclusió social prop del 20% de la població catalana.

També, 161.262 persones no tenen cap cobertura ni reben cap prestació social. El 32% de les llars catalanes, tenen la percepció d'arribar a fi de mes amb dificultats i un 25% de les persones de 65 anys o més, viuen sota el llindar de la pobresa.

A Catalunya, 25.000 famílies catalanes viuen amb menys de 400€ al mes, mitjançant la Renda Mínima d'Inserció (RMI).

En relació a l'habitatge com a factor de risc d'exclusió, el 2010 es van executar 6.645 desnonaments, 1.300 més que el 2009 i, actualment, s'executen cada dia 21 desnonaments al nostre país. Unes 36.800 persones no tenen llar o pateixen allotjament inadequat a Catalunya. A aquestes, hi ha que afegir les aproximadament 3.500 persones sense sostre arreu del territori.

Per altra part, la situació econòmica en relació al deute que Catalunya ha d'assumir ens està abocant a una major dificultat per abordar els efectes de la crisi: si històricament no ens de conformàvem amb el fet que, en períodes de crisi, no s'augmentessin substancialment els

recursos per afrontar-les, avui ens estem encarant, no ja amb una congelació, sinó amb una retallada que, sobrevinguda pels motius que siguin, al cap i a la fi, incideix en un empitjorament de la situació social avui i assenta les bases de possibles problemes de cohesió social al mateix temps que hipoteca el futur creixement i projecció de la nostra societat.

Aquest estiu hem viscut la crisi de l'RMI, que ha afegit tensió i crispació innecessària a la situació precària de les persones afectades. Tanmateix, a més del col·lectiu de persones que rebien la prestació en procés de revisió estan les peticions dutes a terme en els darrers mesos i que romanen congelades. També neguiteja saber quin és el futur de determinats ajuts públics a partir de 2012. Les dificultats futures que podem tenir a nivell de Banc d'Aliments, que poden multiplicar-se amb escreix a partir de 2012. La gestió dels habitatges de protecció oficial, que sembla donar passos per acabar amb la actual desocupació del parc d'habitatge públic –la Generalitat disposa de més de 3.200 pisos –, però que cal veure si finalment es posa en marxa i, sobre tot, si no deixa fora als grups en situació de vulnerabilitat social. Aquests són alguns dels elements que haurien, però no estan donant suport a les Creixents –amb "c" majúscula– necessitats socials.

Així doncs, la situació actual de la exclusió social ve determinada, per un costat, per un agreujament de la situació de la població que ja estava en risc o situació d'exclusió, i per un altre i sobre tot, per l'augment desbordant de població en situació de pobresa relativa.

Una pobresa relativa que ve donada per uns factors (exclusió residencial; atur –atur de llarga durada; desaparició d'ingressos de qualsevol tipus) que poden portar amb facilitat i rapidesa a la exclusió social tan de persones soles com de unitats familiars en el seu conjunt.

La majoria d'aquestes persones que han debutat i les que debutaran en un futur immediat en aquesta situació, són persones que ja estaven en un context de vulnerabilitat i que, en qualsevol cas i sense saber-ho, vivien en una "normalitat fictícia", o dit d'altra manera, en una presumpta normalitat en base a un sistema erroni que ha entrat en fallida, la qual cosa pot mol bé ser, per altra part, l'origen de la crisi i no la seva conseqüència.

Dones, aturats –tant recents, com els cada vegada més nombrosos de llarga durada –, sobre tot de baixa qualificació i dels àmbits de la construcció, la indústria i la hostaleria; famílies joves amb un o dos fills petits; dones soles amb càrregues familiars; homes sols; persones grans; infància, en la mesura en que són afectades les seves famílies; immigrants. Aquest darrer col·lectiu, el de la immigració, està rebent una part molt important de les repercussions directes de la crisi: l'elevadíssim atur del 32% d'aquest col·lectiu està fent augmentar dia a dia les situacions "d'irregularitat sobrevinguda", per part de persones que estan perdent el dret a residir i gaudir de drets per la impossibilitat de renovació a causa de l'atur. A això cal afegir retallades, declarades o no, de serveis, ajuts i prestacions, moltes d'elles a nivell municipal, i la pressió, quan no xenofòbia, de determinats contextos socials i polítics envers la immigració.

Es constata com el mapa de problemàtiques socials ens està tornant a antics escenaris que consideràvem superats i oblidats, com ara l'empobriment massiu de famílies, les necessitats alimentàries, la pèrdua de prestacions socials, bé per extinció del dret, bé per que aquest dret es vegi retallat. Per tant, sembla que ens aboquem a un escenari en el que malauradament haurem de tornar a activar mecanismes de reivindicació de Drets Humans, fet que a nivell català, de l'estat i fins i tot europeu, consideràvem bàsicament superat, per tal de tornar a restablir-los, a la vegada que seguir reivindicant el manteniment i millora dels Drets Socials, que semblen estar retrocedint.

3. El paper del Tercer Sector

3.1. Context:

El moment en que ens trobem és cabdal. No només per la duresa del dia a dia i la manca de control per contenir-la. És cabdal, també, per que com diuen moltes veus, després que la crisi passi "ja res no tornarà a ser igual". I com argumenten diversos autors, no ens hem de cenyir a pensar que els canvis sense retorn seran només en ordre a l'estat del benestar o al mercat: és possible que estiguem en un moment inicial d'impàs entre un model de societat i un altre.

Michel Wieviorka ho apunta molt clarament quan reflexiona que en la activació de la lluita de classes el segle XIX i vigent fins a 1980-1990, la tensió del conflicte estava bàsicament en dotar de representativitat política i màxima capacitat de decisió les classes treballadores, i no tant en termes de lluita contra la pobresa. Una tensió en la que, fins fa ben poc temps, les classes mitjanes, la petita burgesia, es definia en un terme mig més propens al continuisme del model existent amb les conquestes assolides que a trencar-lo en nom de la possible millora de

les seves condicions.

En canvi, el conflicte avui, a Europa i al conjunt de les fins fa poc economies decisives en el món, passa per la defensa contra un procés de pauperització que està accelerant-se i estenent-se, circumstància i lluita que no es va donar aleshores. A més, aquest procés d'empobriment està afectant de manera directa i massiva a les capes mitjanes, que a més de en risc, se senten abandonades, subjectes a nombroses desigualtats i amb un futur tan col·lectiu com individual ben incert, amb un interrogant que les interpel·la directament en relació a si es veuran arrossegades cap a la pèrdua del seu benestar degut a l'increment de la pobresa. És aquest nou context, diu Wieviorka, el que pot estar-nos fent transitar de manera potser encara imperceptible, entre el què pot ser la fi del model social actual i el naixement d'una nova societat.

Aterrant aquesta apreciació en ordre a la realitat de les necessitats socials, avui, podríem dir que "(...) s'ha anat consolidant allò que alguns analistes han convingut en anomenar un nou paradigma; d'una banda per copsar les dinàmiques de la desigualtat social en les societats contemporànies i, de l'altra, per reestructurar el camp de les polítiques socials i els estats del benestar, en un canvi d'època accelerat, marcat per la multiplicació dels factors de desigualtat i l'extensió dels seus efectes (Boltanski Chapello 2007)", (íbidem p. 28).

Efectivament, tot apunta a que aquest possible canvi de fons de model social o, com a mínim, de qüestionament del mateix i recerca de noves formes d'abordar-lo, ens estan portant a entendre que les dinàmiques de desigualtat són més en nombre, més complexes i més fortes que un temps enrere, i que el nou context de crisi del sistema i qüestionament del mateix ens porta a una reestructuració de les polítiques socials a nivell de disseny, i, sobre tot, dels objectius i formes en que aquestes han de ser prioritzades i executades.

3.2 El rol del Tercer Sector Social:

El Sector Social hauria de saber assumir en aquest aspecte un lideratge clar i eficient, saber-lo oferir a la societat i constituir-se com a un dels interlocutors fonamentals en el disseny de la societat, amb tant pes com el d'altres agents socials de primer ordre –sindicats, patronals, administració, altres -. No és fàcil, en tant que aquest Sector no ha sabut o no ha pogut, fins al moment, oferir aquesta vessant a la societat. Des de sempre, s'ha mogut bàsicament enfocada a l'objecte del seu Sector, és a dir, els grups i col·lectius en situació de risc d'exclusió i, com aquests, ha estat considerat per la majoria de la societat com a quelcom perifèric i poc significatiu.

En canvi, tot i que potser li falta convicció, unitat de discurs i capacitat de construcció, interlocució i pressió política, es va fent palès, dia a dia, que actualment el Sector Social està defensant drets socials no tan sols de sectors vinculats amb la exclusió sinó també d'abast general, que és un Sector experiència en la defensa dels drets socials, com la tenen els sindicats en relació als drets laborals, i compta amb un bagatge d'eficiència basada en l'expertesa donat pel coneixement i pràctica diària sobre els fenòmens socials que dia a dia aborda.

Definim al principi que per entendre el concepte d'Exclusió Social calia copsar fins a quin punt les desigualtats pesen com a causa de la Exclusió Social. Per tant, l'eix sobre el que han de pivotar les accions del Sector ha de ser el de la lluita contra aquestes desigualtats i no el de l'abordatge de les situacions d'exclusió.

En cap cas això significa que les Entitats del Sector han de deixar de treballar en la cobertura de necessitats socials i el restabliment envers una normalització de la situació de les persones afectades. Significa que la mirada, l'esforç i el mètode de treball, no ha d'anar focalitzat només, ni bàsicament, en aquest sentit. Si admetem que la causa de la Exclusió són les desigualtats, hem d'admetre que el treball fonamental ha de ser sobre aquestes.

Això ens ha de mantenir alerta envers l'error d'abordar la exclusió social des de les lògiques del mercat. Com apunta Robert Castel, entre d'altres, el restabliment dels drets de les persones en situació d'exclusió no passa bàsicament per tornar-los al sistema productiu o tan sols incorporar-los a l'accés als ingressos per tornar-los la capacitat de consum. El restabliment dels seus drets es dona només quan es pot abordar amb èxit la reducció o desaparició de les desigualtats que les han portat a aquesta situació. El paper del Tercer Sector, ha de focalitzar-se en la lluita pels drets i aconseguir que es materialitzin en forma d'oportunitats per les persones.

També, el Sector Social hauria d'assumir aquesta tasca de treball contra les desigualtats amb una clara consciència de motor de canvi: en una societat que sembla estar-se qüestionant a si mateixa de manera profunda, cal tenir la capacitat d'aprofitar la oportunitat per dinamitzar un canvi des d'una capacitat integradora de lo social en el disseny, que tendeixi a assentar en el sistema la prioritització de les persones per sobre de les idees i del mercat, i el reconeixement d'un nou i millor model de ciutadania, en el que les persones tinguin un accés efectiu a la participació de l'esfera econòmica, de l'esfera política, i l'esfera de les xarxes socials i familiars, amb una relació amb el territori que no condicioni les tres esferes citades (llibre, p. 38).

Per fer-ho, possiblement el Sector Social ha de millorar posicions en la seva capacitat d'interlocutar, proposar, col·laborar, negociar i, quan pertoqui, oposar-se a les Administracions, sempre amb el bon fi d'una millor entesa i construcció de la societat. Li cal poder assolir un posicionament més consolidat, ja sigui a través de la legitimació per part de la societat, ja sigui mitjançant el reconeixement del seu paper fonamental, juntament amb les Administracions. Tot plegat, implicaria assumir una responsabilitat envers la construcció de la cohesió social, donant suport i participant del disseny del model de ciutadania, assumint la quota de lideratge que li pertoqui a aquest Sector en la tensió entre prioritització del mercat – prioritització de les persones.

No hem d'oblidar la penosa reflexió abans presentada, conforme els retrocessos actuals en matèria de Drets Socials efectius ens està portant a escenaris en els que caldrà recuperar el reconeixement efectiu d'alguns Drets Humans. En aquest àmbit, les entitats del Sector Social en general, i més especialment les dedicades al treball amb Exclusió Social, tenen experiència i recorregut que han de saber oferir a la societat i als agents socials.

Un altre àmbit en el que el Sector Social ha de mantenir el seu pes, és el dels Valors. La globalitat del Tercer Sector coincideix en la convicció que els Valors i la orientació de cadascuna de les Entitats Socials en funció als mateixos, són part fonamental de la forma de ser del Sector i la seva possibilitat d'encarar les seves missions i objectius en l'àmbit de la lluita pels drets de les persones. En un moment en el que moltes empreses de mercat fan un us *mediàtic-estètic* dels Valors bàsicament a nivell de comunicació, i la societat sembla convençuda de la incapacitat de mantenir la fidelitat a uns valors d'alguns sectors suposadament confiables de la mateixa, el Sector Social ha de saber-se mantenir ferm en la seva organització al voltant dels mateixos, i no separar-se'n en el desenvolupament del seu dia a dia.

4. Previsió i reptes de futur del Tercer Sector

Previsió:

La situació no és estable, sinó canviant, i a pitjor. Tampoc tenim perspectiva ni de quan s'estancarà, ni de quan començarà a revertir-se. A finals de 2011, s'està parlant d'un 2012 amb creixement econòmic encara més baix del previst fa uns mesos i per tant amb augment de les situacions de necessitat social. No sabem si a partir de 2013 començarà una lenta remuntada, o si, com ha passat fins al moment des de finals de 2009, aquests terminis seguiran allargant-se.

Continuarà el drama hipotecari per moltes famílies: segons dades facilitades pel Banco de España l'agost de 2011, hauria remuntat el nombre de titulars d'hipoteques amb preu actual de l'habitatge molt per sota del deute pendent- de 100.000 a uns 250.000 titulars -. El ritme d'execucions de 2011 és de 21 per dia, i l'increment d'aquestes el 2010 respecte al 2009 va ser del 24,5%. Les escasses dades disponibles al respecte no semblen apuntar a una disminució, ans al contrari.

S'està començant a assumir –de moment a nivell de reflexió- que l'actual nombre de més de 160.000 persones que no reben cap mena de prestació augmentarà en els propers mesos, i que cal activar mesures per fer menys difícil la seva subsistència. De moment, però, no s'ha posat en marxa cap acció.

Cal veure com evoluciona en els propers mesos el seriós problema d'abastiment dels Bancs d'Aliments, amb la possibilitat que aquest es vegi reduït en un percentatge elevadíssim, en compliment d'una decisió presa a nivell de la Unió Europea en relació a la font de proveïment, el fons europeu d'excedents alimentaris, i davant la qual l'Administració de l'estat i la de

Catalunya, entre altres, estan mirant de fer el possible per trobar una via de solució.

La evolució de la RMI, la necessitat d'alguna solució econòmica per totes les persones que queden sense cap ingrés, la viabilitat dels ajuts al lloguer, la viabilitat dels ajuts d'emergència, son alguns dels principals interrogants plantejats per un futur immediat, amb afectació directa sobre les possibilitats de subsistència o de no empitjorament de la situació de gran part del col·lectiu en situació d'exclusió.

En relació a les retallades socials, i sense saber en quina situació estarem en els propers mesos, la única certesa que tenim és que la previsió hauria de ser, davant l'actual i futura situació, d'augment dels recursos socials com una prioritat nacional. En canvi, no sabem quina serà la realitat en la que ens trobarem, avalada de moment per les retallades i restriccions executades.

L'actual situació, sostinguda en el temps i des de fa gairebé dos anys, està portant al Sector a una ordenació i organització interna enfocada, entre altres aspectes, a interlocutar amb eficiència amb les Administracions i Governos, amb capacitat dialèctica de igual a igual, i certa capacitat negociadora. Seria desitjable que aquesta capacitat negociadora augmentés en la mesura en la que el Sector s'organitzi millor, sigui més eficient en la seva proposta d'opcions a la societat i sàpiga ser més útil encara en relació al disseny de polítiques, en estreta col·laboració amb les Administracions.

Reptes:

El primer repte que tenen moltes entitats del Tercer Sector, és el de seguir existint: la disminució del finançament públic, la davallada de convocatòries i de dotació econòmica de les Obres Socials de Caixes, la caiguda de finançament del sector privat, i recentment, els ensurts sobre pagaments a les entitats per mancances de tresoreria no avisades, estan fent difícil en molts casos el manteniment de l'activitat assistencial, i en alguns, està plantejant un horitzó de desaparició de la entitat a curt o mig termini.

Més unitat, més coordinació, més xarxa interna a nivell de Sector ens permetrà arribar més lluny i fer-ho millor.

Tot moment de canvi és una oportunitat per la millora. Aquest també. El Sector Social, que ha d'aspirar a ser un referent per la societat en atenció social i en lideratge per la reivindicació i manteniment dels drets socials, ha d'avançar en la seva professionalització. Serveis de qualitat, organitzats, amb paràmetres de funcionament i eficiència equiparables als de mercat, enfocats realment al treball per la recuperació de la màxima autonomia de la persona, i amb la orientació i l'eix centrats en la persona atesa i en els Valors, com ens és propi. No hem d'oblidar que aquest Sector és expert en anàlisi, planificació i abordatge de la Exclusió Social, expertatge més que mai necessari per la societat. I que la feina que s'hi fa, avui en dia i en base a la difuminació dels límits de la vulnerabilitat social, repercuteix no només sobre els col·lectius exclosos o en risc, sinó sobre tota la societat.

Trobar el nostre espai com a interlocutors de la societat en matèria de drets socials, tal i com la situació actual ens sembla demanar que fem, i amb consciència de voler ser partícips d'un nou model de societat en construcció o a punt d'iniciar-se. Passar de ser els valedors dels drets socials d'una minoria exclosa o en risc d'exclusió, a ser els defensors dels drets socials per tota la societat, fins i tot dels drets humans quan pertoqui tornar a reclamar-los. I fer-ho aportant coneixement, experiència i perspectiva, així com capacitat de negociació amb les Administracions i Governos. Hem de ser una veu qualificada que s'oposi a polítiques de reducció de les polítiques socials, disminució o restricció d'accés a l'Estat del Benestar, que faci propostes sensates des de la vessant de la necessitat social en relació a la redistribució dels recursos i, més endavant quan les aigües tornin a calmar-se, de la riquesa.

Un altre gran repte, és ser capaços d'anar més enllà de les punyents necessitats assistencials del dia a dia, i estructurar-nos per fer un abordatge polític de les Desigualtats, amb identificació de les mateixes, denúncia si s'escau, i propostes possibles per la seva progressiva eradicació. L'Exclusió Social com a tal, s'ataca atacant la seva font: les Desigualtats.

Dossiers del Tercer Sector

Podeu trobar més dossiers a:

www.tercersector.cat

Autor:

Joan Uribe (Director de Sant Joan de Déu, Serveis Socials)

Fonts:

- ALONSO, R.; Els nous rostres de la pobresa a Catalunya, Dossiers del Tercer Sector, núm. 3, Taula del Tercer Sector, octubre 2010.

- 'Cáritas ante la crisis. VI Informe sobre las demandas atendidas a través de la red confederal de Acogida y Atención primaria' (Enero – Diciembre 2010), Observatorio de la Realidad, julio de 2011

- CASTEL, R.; Encuadre de la exclusión, (pp. 55-86), en KARSZ, S. (coordina); La exclusión: bordeando sus fronteras. Definiciones y matices, Gedisa, 2004

- Creu Roja Catalunya, Memòria 2010.

- Encuesta de Condiciones de Vida. Año 2010. Datos Provisionales.

- Europa 2020. Una Estrategia para un crecimiento inteligente, sostenible e integrador; Comisión Europea, marzo 2010

- Joint Report on Social Protection and Social Inclusion 2010; Directorate General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities Units E2 and E4; (European Commission, febrero 2010

- SUBIRATS, J. (director); Ciutadania i inclusió social. El tercer Sector i les polítiques públiques d'acció social; Institut de Govern i Polítiques Públiques de la Universitat Autònoma de Barcelona, 2010